

264. Q. 5. *Quænam sunt justæ a lege dispensandi causæ?*

R. Causæ justæ dispensandi ad duas revocantur et sunt :
1. *necessitas*, quo nomine non mera impotentia accipienda est, quia tunc lex per se cessaret; sed incommodum respective grave. Sic dispensatur a jejuniis qui nequit jejungere sine gravi capitis dolore; 2. *utilitas* : sic dispensatur a voto simplici qui est in magno castitatis periculo. Ratio est bonum commune, et charitas in proximum. Ceterum Superioris est judicare, an causa dispensandi justa sit; inferioris vero, modo bona fide causam exposuerit, iudicium Superioris expectare, reverenter recipere, atque illi acquiescere.

Juvat hic animadvertere, non bene se gerere qui illico, obiter nempe ad causam attendentes, dispensationem a lege petunt; sicut enim superior non debet eam largiri sine debita ac proportionata causa, ita nec inferior illam expostulare.

265. *Quid (subjunges) si causa dispensationis sit certe injusta?* Quæstio est de dispensationis licitate vel de dispensationis validitate.

1. Quod pertinet ad licitatem, certum est dispensationem sine causa esse illicitam utpote bono communi contrariam. Unde Tridentinum ait : *Sciant universi, sacratissimos Canones exacte ab omnibus et quoad ejus fieri poterit, indistincte observandos. Quod si urgens, justaque ratio, et major quandoque utilitas postulaverint cum aliquibus dispensandum, id causa cognita ac summa maturitate, atque gratis a quibuscumque, ad quos dispensatio pertinebit, erit præstandum*¹. Potestas enim hæc non est data ad destructionem, bene vero ad ædificationem; atqui ea ad destructionem uteretur qui dispensaret sine justa causa. Iste enim quietam legis possessionem subverteret, latam transgressionibus viam aperiret, et superiores facillime exponeret inferiorum contemptui. Quare licet in communi sententia excusetur a peccato gravi, et probabiliter etiam a levi qui, præcluso scandalo, utitur dispensatione sine causa obtenta, cum non amplius sit sub lege; certum est tamen tum concedentem tum petentem pec-

¹ Sess. xxv, c. xviii, *De Ref.* — V. *De Matrimonio*, quoad dispensationes impedimentorum.

care, quia unus alteri cooperatur in violatione legis naturalis, quæ dictat partem debere conformari toti¹.

2. Ad valorem quod spectat dispensationis sine justa causa concessæ, distinguendum. Qui sic dispensat vel superior est, ita ut lex sit ab ipso lata (aut a prædecessore ejus); vel est inferior. Si superior, valide agit, quia legis obligatio totaliter pendet ab illius voluntate : unde, cessante hac superioris voluntate, legis obligatio cessat. Si vero inferior, tunc invalida erit dispensatio : non enim superior præsumi potest dedisse inferiori potestatem imprudenter dispensandi in lege propria; cum non sit præsumendus velle peccare.

266. Q. 6. *An valida sit dispensatio obreptitia et subreptitia*²?

R. Hic audiendus Salzano : « La dispense est *subreptice* lorsque pour l'obtenir on a caché la vérité; *obreptice*, lorsque l'on a exposé un fait faux. Si les deux sont également nules, cette nullité ne vient pas du défaut d'autorité dans celui qui accorde la dispense, puisque le supérieur, même sans motifs, peut dispenser, sinon licitement, au moins validement; mais elle a pour cause le défaut d'intention dans le supérieur, qui n'entend pas dispenser si on tait la vérité ou si l'on allègue une fausseté dans telle circonstance. Pour déterminer le cas où des dispenses de cette nature doivent être regardées comme nules, il faut distinguer entre leurs motifs. Elles peuvent avoir une cause principale et finale, sans laquelle le supérieur n'aurait pas dispensé, ou bien une cause simplement impulsive et moins principale, sans laquelle le supérieur aurait dispensé, mais moins volontiers.

« Cela posé, nous disons que, si la dispense est *obreptice* ou *subreptice* dans sa cause principale, on doit la considérer comme nulle, que le rescrit du supérieur porte ou non la clause ordinaire : *Si preces veritate nitantur*. Ainsi l'a interprété l'immortel pontife Innocent III, ainsi d'ailleurs le prouve la raison. Le supérieur, en effet, ne prétend dispenser que pour ce motif même, au défaut duquel il n'aurait pas accordé la dispense : si donc ce motif n'existe pas, la dispense est nulle.

« Si la dispense est *obreptice* ou *subreptice*, seulement dans sa cause impulsive et moins principale, il faut encore distinguer. Le défaut de

¹ Porro peccant in aliquorum opinione mortaliter; in aliorum vero (et quidem satis probabili) opinione tantummodo venialiter, prout levem vel gravem censent esse deformitatem. — V. Liguori, *Op. Mor.*, l. I, nn. 178 et seq.

² In jure et usu promiscue plerumque usurpantur obreptio et subreptio.

l'exposé vient-il de la malice de l'exposant, la dispense est nulle. Ce défaut est-il simplement le résultat de sa simplicité et de son ignorance (*adderem vel per aliorum malitiam*), la dispense sera valide. — c'est la décision d'Innocent III¹. »

267. Si autem dubitetur, an causa non recte allegata sit finalis, an impulsiva, vera an falsa, cum bona an mala fide, dicunt Salmanticenses, Sanchez et alii, censendam esse validam dispensationem; quia in dubio standum est pro valore actus. Item valere eam dicunt, si plures causæ sint expositæ, aliæ veræ, aliæ falsæ, modo una ex illis sit vera et sufficiens; jam enim adesset causa finalis. — Ceterum quoad vitium sive extrinsecum quod consistit in defectu formæ, sive intrinsecum quod sistit in causæ narratione, attendendus est stylus Curie ac usus; cum habeatur uti lex. Ita si erratum sit in nomine Diocesis, iterum Romam mittatur rescriptum corrigendum. Hinc illud juris: *Falsa latinitas vitiat rescriptum*.

268. Q. 7. *Quandonam cessat dispensatio legis?*

R. Cessat data dispensatio: — 1. per renuntiationem dispensati: potest enim quilibet cedere juri suo. Sed præter renuntiationem dispensati expressam vel tacitam, requiritur etiam acceptatio dispensantis; secus valor dispensationis non cessat: v. g. Petrus obtinuit dispensationem ad contrahendum cum Lucia; si posthabitu hac dispensatione, ducat Caiam, Caia mortua, Luciam sine nova dispensatione ducere potest, si dispensator non revocaverit primam dispensationem; — 2. per revocationem dispensantis; *per quas enim causas res nascitur, per easdem dissolvitur*. Si revocatio sit facta a superiore in lege sua, valida est etsi sine causa, quia obligatio et deobligatio a legislatoris voluntate pendent: peccat tamen qui sic revocat, quia agit inordinate. Si vero revocatio sit facta a superiore secundo, seu a delegato ab ipso legislatore, tunc ea et illicita est et invalida, si justa non adsit causa; siquidem facultas inferioris est specialiter limitata, id est ne male illa utatur. Ita Salas, Salmanticenses, Sanchez, Tapia, etc.; — 3. per totalem cessationem causæ finalis, cum hæc tota sit ratio illius: in dubio vero, an totaliter causa cessaverit, standum est pro ipsa dispensatione quæ possidet².

¹ *Lezione di diritto*, lez. xxvi. — V. Liguori, *Op. Mor.*, l. I, n. 185.

² Hinc si causa finalis v. g. dispensandi in impedimento matrimonii, sit

Ut autem intelligatur quandonam per cessationem causæ finalis, ipsa cesset dispensatio, plures hypotheses conficiendæ sunt.

1. Si causa finalis cessaverit, quando superior litteras concedit committens inferiori ut dispenset, tunc nulla evadit commissa facultas dispensandi; quia superior non intendit tale mandatum concedere, nisi ob causam hic et nunc subsistentem: ideo delegatus non potest amplius procedere ad dispensandum¹.

2. Si causa finalis cessaverit non quidem quando superior committit delegato ut dispenset, sed quando delegatus vult dispensationem exequi, adhuc cessat valor dispensationis; ille enim, cui litterarum executio demandatur, muneri suo non potest satisfacere, nisi sub tacita conditione *si preces veritate nitantur*: quæ conditio exigit, ut causa finalis persistat actu, quo dispensatio sortitur executionem². Titius petit dispensationem ab impedimento consanguinitatis exponens pro sola causa finali proles jam a consanguinea susceptæ legitimationem: obtinet dispensationem, et dispensatorie litteræ jam sunt expeditæ; sed antequam litteræ executione donentur, proles moritur: dispensatio cessat.

3. Si causa finalis cessaverit non quidem antequam delegatus dispenset, sed antequam dispensatio ipsa legitime jam data sortiatur ultimum affectum suum; ut si obtenta sit, et rite jam tributa ob paupertatem dispensatio ad matrimonium contrahendum, sed matrimonio nondum contracto, oratores divites evadant, tunc adhuc cessat valor dispensationis, si ea concessa sit sub conditione expressa vel tacita: *si causa perdurat*, uti patet. Si autem dispensatio sit absolute concessa, tunc satis probabiliter, etiam cessante causa finali, non cessat dispensatio; quia semel per dispensationem sublata legis obligatione, hæc non redit, nisi iterum a superiore imponatur: ideo oratores, de quibus hic, possunt matrimonium

et legitimitas proles et reparatio scandali, vel damni; si proles moriatur, vel foetus ejectus fuit, adhuc sustinetur dispensatio ad scandalum reparandum vel damnum; quia, ut patet, causa finalis in eo casu non cessat totaliter.

¹ C. ix, *De Rescript.* — ² C. xxx, *De Præb.*, l. XI.

inire, etsi facti divites; quia tempore utili fuerunt absolute dispensati. Imo quando dispensatio est absolute concessa, non cessat per unum actum: v. g. obtinuisti dispensationem in voto castitatis ad contrahendum matrimonium, mortua conjuge, perdurat dispensatio; nisi fuerit concessa pro speciali causa, v. g. ad ducendam illam mulierem a te desolatam.

269. Difficultas est, quandonam dispensatio censenda sit concessa absolute, et quando sub tacita conditione: *si causa duret*. — Resp.: si causa finalis iudicatur perpetua, tunc dispensatio censetur absolute data, etsi postea causa per accidens cesset; secus non. Iudicatur autem causa perpetua, si dispensatio uno veluti actu tota consummetur: ita si quis obtineat dispensationem ab irregularitate vel ob paupertatem parentum vel ob morum honestatem vel ob inopiam ministrorum, hæ causæ absolutæ et perfectæ habebuntur. Iudicatur vero causa temporaria et ideo dispensatio non data, nisi sub conditione *si causa duret*, si dispensatio ipsa de se habeat tractum successivum; tunc enim virtute multiplex censetur, et singulis, ut ita dicam, diebus renovata: ita si quis sit dispensatus ab officio vel jejunio ob infirmitatem, dispensatio censetur temporaria, et cessat, ipsa finali infirmitatis causa cessante¹ (AA).

270. Q. 8. *Quid est legis derogatio et abrogatio?*

R. Licet derogatio, et abrogatio eundem sensum videantur exprimere, differunt tamen. *Derogatio* legis est legis adhuc vigentis quædam quasi imminutio secundum aliquam ejusdem partem, seu brevius est abolitio partis legis. *Abrogatio* vero est abolitio legis totius.

Triplici autem modo abrogatio et derogatio legis haberi potest: — 1. per legislatoris vel superioris revocationem; etenim *res per quas causas nascitur, per eas dissolvitur*. Atqui lex tam in toto, quam in parte nascitur per legislatoris voluntatem; ergo per eandem tam in toto, quam in parte dissolvi potest. Nequit tamen legislator sine causa legem *licite* revocare; nam potestas non est data superioribus in

¹ V. Liguori, *Homo Ap.*, tract. II, n. 66; et *Op. Mor.*, l. I, n. 196.

destructionem. At potest illam revocare *valide* etiam sine justa causa; cum tota vis legis pendeat ab illius arbitrio; — 2. per contrariæ consuetudinis prescriptionem (ex dicendis); — 3. per legem posteriorem universalem priori legi *item universali* derogantem; alioquin foret inanis posterior lex. Diximus *item universali*; nam jure statutum est speciali legi non derogari per generalem, nisi vel fiat specialis mentio, vel aliter constet esse mentem legislatoris, vel dicatur: *nostra certa scientia*.

271. Q. 9. *Quid de legis cessatione?*

R. Legis cessatio est *pura et simplex legis per se ipsam extinctio*; lex porro extinguitur per se ipsam: — 1. si propter materiæ, vel circumstantiarum mutationem facta est injusta, vel inutilis bono communi; nam lex debet esse ex vi naturæ suæ justa et bono communi utilis; — 2. si respectu communitatis cessat totaliter ejus causa finalis adæquata; tunc valet adagium: *cessante causa, cessat etiam effectus*: et lex evadit inutilis. Ita S. Thomas cum communi¹. Si vero lex lata sit ob plures causas, et una tantum earum cesset, adhuc viget illius obligatio; si adhuc revera sufficiens causa sit.

Sed quid (quæres) si finis adæquatus, nempe totalis legis, cesset tantum in casu particulari? — Oportet distinguere: si finis totalis seu adæquatus cesset *contrarie*, nimirum si lex reddatur nociva eo in casu aut saltem valde difficilis, tunc communis est sententia, eam in dicto casu non obligare. Si vero finis adæquatus in particulari cesset tantum *privative*, nempe si lex pro illo casu particulari, aut illa persona esset inutilis, non ita conveniunt. Attamen communis est, quod lex illa adhuc obliget; quia quamvis cesset finis legis in particulari, non cessat tamen in communi: ideo est periculum hallucinationis, qua quisque in casu proprio faciliter decipi potest. Unde tunc evadit lex fundata in præsumptione juris, quæ utique semper obligat. Ita D. Thomas².

¹ 1, 2, q. 105, a. 4. — Liguori, *Op. Mor.*, l. I, 198.

² 2, 2, q. 154, a. 2. *Sed oppositum tenent*, ait Alphonsus noster, *plures graves Doctores, nimirum Cajetanus, Sylvester, Panormitanus, Angelus, Valentia, Sa, Cardenas, Ledesma, Granada, Henriquez, Hurtadus et Tamburini cum Navarro, Abbate et Comitolo; et Salmanticenses ac Viva*

Art. II. — De privilegio et consuetudine.

272. Q. 1. Quid est privilegium?

R. Privilegium (sic dictum quasi *privata lex*, vel *privans lege*) definitur: *Lex privata speciale aliquod alicui concedens beneficium*¹. Appellatur *lex privata*, non quidem respectu personæ privilegiatæ, cui nulla imponitur lex, imo gratia confertur; sed respectu communitatis, cui imponitur obligatio non impediendi privilegii usum. Ex quo sequitur privilegium non concedi, nisi ab eo qui legem condit: item acquiritur consuetudine legitime præscripta, cum hæc vim legis obtineat. — Differt privilegium a licentia; quia hæc conceditur tantum ad determinatos actus, et singularibus personis; non ita ordinarie privilegium.

Privilegium est interpretandum eo modo, ita ut non sit inutile privilegiato; cum sit gratia. Quod si interpretatio prohibeatur, id intelligitur de sola juridica et authentica; vel de ea, quæ fit ex professo: non vero de doctrinali, quæ interdum necessaria est. — Est porro regula generalis, privi-

vacant etiam satis probabile dicentes, quod sicut cessante fine in communi, cessat lex pro omnibus; ita cessante fine in particulari, cessat lex in particulari; cum æque in ambobus casibus lex reddatur inutilis. Et quemadmodum cessante fine in uno tempore, cessat lex pro illo, licet non cesset pro alio tempore; ita cessante fine in uno casu, cessat lex pro eo, licet non pro aliis. Et ideo dicunt communiter admitti, legem fraternalæ correctionis non obligare ubi non speratur fructus. — Et ut hæc sententia locum habeat semper sic intelligenda est, dummodo certe in illo casu nullum subsit periculum hallucinationis, quod quidem semper inest in casu allato a S. Thoma, fornicationis nempe, de qua duntaxat loquitur loco citato. Homo Apost., tract. II, n. 69. — His tamen non obstantibus, ait idem Sanctus in Op. Mor., l. I, n. 199, magis mihi arripet prior sententia, eo quod fere nunquam communiter loquendo in particulari cessat omnino periculum hallucinationis.

¹ Fusius de privilegiis S. Alphonsus, *Op. Mor.*, l. I, app. II; et *Homo Apost.*, tract. XX, nn. 48, etc., nempe Ecclesiasticorum, Episcoporum ac Regularium. — Privilegia nonnulli damnant; attamen extra æquitatem: ubi enim privatis concedantur, semper in publicum bonum cedunt, ubi rite tributa sint; cum ideo plurimum alliciantur homines ad præclara intendenda: quod quidem ad communem utilitatem inservit; et apud omnia gubernia illa obtinent. — *V. Ferraris, Biblioth.*, etc., vº Privilegia.

legium large accipiendum esse, maxime si sit reale, vel insertum in corpore juris ob illius perpetuitatem¹. De se non extinguitur privilegium per mortem concedentis, cum sit gratia facta in favorem ejus qui privilegium obtinuit, non vero simplex delegatio ad gratiam faciendam: at concessam gratiam decet esse mansuram. Hinc qui obtinuerunt indulta v. g. absolvendi a reservatis, dispensandi a casibus, recipiendi Ordines sacros extra tempora, benedicendi coronas, habendi oratorium privatum, celebrandi ante auroram, deferendi aliquem ornatum, v. g. cappam magnam, crucem, etc., hisce facultatibus uti possunt, etiam post obitum concedentis, si concessio absolute facta sit².

273. Tripliciter præcipue dividitur privilegium; 1. in reale et personale; 2. in gratiosum et remuneratorium; 3. in favorabile et odiosum.

1. Privilegium reale est, quod directe et immediate conceditur alicui rei, v. g. loco, dignitati, muneri, statui. Hoc transit ad hæredes et successores in eadem re, cum rei ipsi privilegium inhæreat. Sed qui illud habent, nequeunt eodem uti extra territorium concedentis; quia censetur locale. Personale vero est quod conceditur immediate personæ ratione sui ipsius, v. g. ob scientiam, sanctitatem, etc. Hoc extinguitur cum eadem persona: et qui illud habent, possunt eodem uti in quemcumque pergant locum; quia personam afficit, eamque sequitur quocumque. — Privilegium censetur personale, si exprimitur nomen personæ, cui conceditur v. g. *concedimus Francisco Archiepiscopo Taurinensi*. Si autem sola exprimat dignitas, *concedimus Archiepiscopo Taurinensi*, erit reale. In dubio, si odiosum, habetur uti personale; secus uti reale. Ratio autem est, quia odia sunt restringenda, favores ampliandi.

2. Privilegium gratiosum datur gratis, nempe sine ratione sive pri-

¹ Ex cap. Olim. 6 de verb. signif.; et ex *Lege ult. ff. de Const. Princip.*

² Aliter esset, si concessio a superiore sit facta sub clausula *quandiu vivero*. Quod si privilegium datum sit sub clausula *donec voluero*, alii dicunt expirare morte concedentis ad modum dispensationis; quia voluntas morte finitur. Alii probabiliter negant; quia privilegium utpote favorabile (cujusmodi non est dispensatio, utpote vulnus legis) ut extinguatur, debet concurrere actus positivus; cum per se favores sint ampliandi. Ceterum tradit cl. Alasia, *nostris in regionibus* (in Regno Pedemontano) *usu et praxi receptum esse, omnia officia et gratias, quæ alicui conceduntur a Principe, durante ipsius beneplacito, per illius obitum non extinguuntur.*

vilegiati, sive aliorum; hoc sine causa revocare licet. — Remuneratorium e contrario illud est, quod alicui conceditur ratione meritorum ipsius, vel alterius. Hoc revocari non potest, nisi ex juxta et gravi causa, atque cum ablati privilegii compensatione; nam erat quasi merces laboris.

3. Privilegium favorabile est quod privilegiato confert commodum, et nemini affert incommodum: tale est privilegium vescendi carnibus in Quadragesima. Hoc semper est ampla interpretatione explanandum: quia *beneficium Principis late accipiendum est*¹. — Odiosum vero est illud, quod uni confert commodum, alteri præjudicium. Dicitur *odiosum* respectu aliorum: talis est v. g. exemptio a solvendis tributis, quæ gravant alios. Et ideo semper est strictæ interpretationis (quia *odia sunt restringenda*), licet sit a Principe concessum; *nam supremus imperans præsumitur semper justitia plenus... ideoque omnes, provisiones, rescripta, et mandata Principum insitam conditionem habent, etiamsi non apponatur, nempe: dummodo tertio non præjudicent*². Hoc tamen est intelligendum de privilegiis concessis personis particularibus; quæ enim sunt concessa alicui ordini, conventui, communitati, aut ad aliam piam causam, omnia sunt interpretanda latissime, etsi adversentur juri communi vel alicui tertio, uti communissime doctores affirmant; præsumuntur enim concessa ad remunerationem.

274. Sex modis privilegium amitti potest:

1. *Lapsu temporis* præscripti; aut cessante causa, propter quam fuit concessum; aut non servata conditione, sub qua fuit concessum. Nam privilegium non durat ultra intentionem concedentis; atqui concedens noluit privilegium tribuere, nisi ad tale tempus et sub tali causa et cum tali conditione.

2. Per voluntariam et liberam *renuntiationem* factam a privilegiato et acceptatam a privilegiante. Quia *liberum est unicuique juri*

¹ C. VIII, De Privil. — V. Ferraris, *Bibliotheca canon.*, vº Gratia, gratiosum Rescriptum; Oracula vivæ vocis. — Aliæ sunt privilegiorum species. — Sic est privilegium *contra jus*, si juri communi deroget: et *præter jus*, si ejus actus a jure non attendatur. — Est privilegium *motu proprio* datum, et ita censetur si proferat illam clausulam; secus censetur datum *ad instantiam*. — Est privilegium *ad instar* si quæ uni sunt concessa, alteri communicentur accessorie; atque *pariformiter*, si quæ uni data sunt, alteri communicentur æque principaliter. Illud extinguitur, minuitur, augetur prout extinguitur, minuitur vel augetur privilegium principalis; non item istud, quod non dependet ab alio, etc.

² V. Oldradus, *De Litteris et mandatis Principum*.

suo renuntiare, si tamen hoc jus ipsi favorabile directe et proxime non respiciat bonum communitatis¹.

3. Per *non usum* spatio temporis ad præscriptionem sufficienti, si privilegium sit odiosum, *et se obtulerit occasio illo utendi*; quia in hoc casu censetur adesse tacita illius renuntiatione. Si non sit odiosum, non amittitur per præscriptionem; quia nemo est qui habeat jus querelam de eo movendi. Diximus *et se obtulerit occasio illo utendi*; nam secus privilegium non amittitur. Sic qui usus non est privilegio ducendi aquam de fundo alieno in fundum proprium, quia fons exaruit, privilegium amisisse dici non poterit².

4. Per *usum* privilegio formaliter contrarium, si privilegium sit odiosum, ob præsumptam nempe privilegii renuntiationem; sic qui habet privilegium non solvendi decimas et eas tamen solvit scienter et libere, privilegium amittit. Si vero non sit odiosum, illud non amittitur ob contrariam rationem: sic qui habet privilegium non jejunandi tempore Quadragesimæ et tamen jejunat, privilegium suum non amittit; quia jejunare præsumitur tantum ex devotione, non vero ex voluntate privilegio renuntiandi³.

5. Per *abusum*; quia privilegium meretur amittere qui eo abutitur. Ad id tamen requiritur sententia declaratoria, nisi privilegium datum sit sub conditione illud ipso facto amittendi per abusum⁴.

6. Denique per *revocationem* concedentis, aut ejus successoris privilegiato significatam. Porro privilegium regulariter intelligitur revocatum per novam legem, quamvis non adsit clausula revocatoria, quando aliter non potest nova lex suum effectum sortiri, neque enim dici debet conductam fuisse legem inutilem. — Ad revocationem autem ordinarie sufficit clausula generalis: *Non obstantibus privilegiis*, nisi hæc sint justitiæ, vel qualificata, vel inserta in jure. Si vero dicatur: *Ex certa scientia, ex motu proprio, de plenitudine potestatis*, vel si certo constet de mente legislatoris, tunc revocatur quodcumque privilegium; exceptis onerosis, nempe concessis ob pretium a privilegiato acceptum, vel ob onus privilegiato impositum⁵.

275. Q. 2. *Quid est consuetudo, prout habet vim legis?*

¹ Cap. VI, De Priv., l. XXIX, cod. De Pact. Et cap. VIII, De Const.; cap. XXII, De Præb., arg., l. XLVII, ff. de re judicata.

² Cap. VI, De Priv. Et l. XXXIV, Unus ex sociis, § ult.

³ Arg., cap. Cum accessissent, l. de const. — Arg., l. II, ff. de via publ.

⁴ Cap. XXIV, De Priv. — V. Liguori, *Op. Mor.*, l. I, append. de privilegiis, n. 14.

⁵ Cap. I, De Const., in 6. — V. Liguori, *Homo Apost.*, tract. XX, n. 11 et seq.

R. Consuetudo prout vim legis habet, definitur: *Jus quoddam actibus uniformibus, diuturnis ac liberis inductum*. Obligat in conscientia, si debitis fulciatur conditionibus: constat tum ex utroque jure¹; tum ex ratione; nam, consuetudine semel inducta, lex non amplius confert ad bonum publicum: *Tunc manifestatur per consuetudinem*, ait Angelicus, *quod lex ulterius non est utilis; sicut etiam manifestaretur, si lex contraria verbo promulgaretur*².

276. Consuetudo alia est universalis quæ in toto Regno vel tota Ecclesia viget; alia particularis, quæ non viget nisi in aliqua parte, v. g. in Provincia vel Diœcesi. Item alia dicitur juxta legem, alia præter legem, alia contra legem: 1^a legi conformis est, et eam magis explicat; hinc consuetudo dicitur *optima legum interpres*: 2^a inducit novum jus, quod antea non existebat: 3^a abrogat legem ipsam jam latam (hæc suo nomine dicitur *desuetudo*). Et en consuetudinis effectus.

277. Sex autem communiter requiruntur, ut consuetudo fiat lex:

1. Ut non introducatur a persona particulari, sed saltem a majori parte communitatis; alioquin novæ leges novis continuo locum darent, cum privatum instabilem reddat mala sua cupiditas. Communitas autem consuetudinem inducens debet esse talis, ut radicaliter sit capax ferendi legem ex consensu superioris³; nam consuetudo est vera lex. Non tamen ut omnes omnino e communitate eam inducant necesse est; ab omnibus enim moraliter factum censetur quod fit a parte majori.

2. Ut sit rationalis, non quidem eo sensu, quod non sit peccaminosa; nam ordinarie peccant qui eam primitus inducunt contra legem: sed eo sensu, quod sit de materia, quæ

¹ Ex cap. *In his d. xi*; et variis titul. *De Consuet.*; 1. *De Quibus ff. de Legibus*; et l. *Præses c. Quæ sit longa consuet.* — Fuse Gousset, *Exposition des principes du Droit*, c. xx.

² 1, 2, q. 97, a. 3. — V. Liguori, *Op. Mor.*, l. I, nn. 107 et seq.

³ Hac ratione mulieres nequeunt introducere consuetudines contra leges proprias virorum, nec vice versa; uti neque ecclesiastici contra leges laicorum vel e contra, nisi materia sit communis. Hinc etiam circa res spirituales clerici non obligantur ad consuetudinem factam a laicis. *Liguori, Sanchez, Palaus, Salmanticenses*.

possit per legem humanam imperari. Hinc non datur consuetudo neque contra legem naturalem et bonos mores; hæc enim respicit honestatem, quæ impræscriptibilis est: neque contra legem divinam, quam voluit Christus perduraturam ad mundi finem independentem a populo; *Christus enim*, ait D. Augustinus, *se legem, non consuetudinem dixit*. Unde ea datur tantum contra legem humanam. — Hic autem animadvertendum, in consuetudine non requiri bonam fidem; nam etiam peccando consuetudo potest induci, ut merito docet Antoine; fortior enim vis legitimæ consuetudinis in eo est, ut lex passim non servetur, quando occurrit servanda.

3. Ut actus, quibus ea inducitur, *sint voluntarii et liberi*, alioquin deficeret ejus causa efficiens quæ est populi consensus. Hinc consuetudinem non inducunt actus positi per vim, ignorantiam aut errorem, puta si populus falso credere adesse legem, quæ revera non adest; neque enim populus potest adstringi novæ obligationi, nisi certe intendat illam voluisse sibi imponere. Hinc si observaret jejunium falso putans se aliqua lege ad id teneri, consuetudine non induceret. *Frequentes et uniformes* (per plures vices); ita ut rite colligatur communitatis consensus. *Notorii* saltem notorietate facti; nam consuetudo cum vim legis habeat, non minus quam lex debet esse voluntaria et promulgata. Tandem *continui*, nam si voluntarie interrumpantur etiam per actum unicum a majori parte communitatis, vel si interim Princeps reclamet et puniat consuetudinis introductores, consuetudo illa minime præscribet. Nomine autem *actuum*, hinc intelligimus etiam actus negativos, seu omissiones contingentes eo tempore, quo lex suam urgeret obligationem⁴.

4. Ut adsit intentio se obligandi, vel consuetudinem introducendi; quia consuetudo non habet vim legis, nisi ex populi voluntate, accedente superioris consensu. Nulla ergo evadit consuetudo, si populus aut major ejusdem pars aliquid ex devotione agat, uti est consuetudo Salutationem Angelicam ter in die recitandi, tres Missas in die Nativitatis audiendi,

⁴ Hoc modo cessavit obligatio audiendi Missam parochialem in die festo; quia nempe a fidelibus ommissa est eo tempore, quo vigeat. — V. Ferraris, *Bibliotheca canon.*, v^o Consuetudo.

in ingressu templi aquam benedictam sumendi. etc. Intentio autem se obligandi cognoscitur ex circumstantiis, nempe si consuetudo a longo tempore constanter observetur, si observetur etiam cum incommodo satis gravi, si ita sentiant homines pii¹. Hac ratione dicimus consuetudinem regularium et monialium recitandi divinum Officium sub gravi tenendam esse.

5. Ut adsit consensus Principis personalis vel legalis; quia lex prodit a superiore, ideoque non sine illius consensu². Princeps consentit personaliter, cum vel per se et immediate consentit ut inducatur consuetudo obligatoria; vel eam tacite aut expresse approbat verbis, aut rebus, aut factis; vel illi non resistit cum possit; scire enim debet eam passim introduci ubique: unde continuo ipsi invigilandum est, si velit, ut sua lex firma existat. — Consentit legaliter seu juridice, quando ipse aut ejus prædecessores leges vel tulerint, vel receperint, quibus approbantur consuetudines rationabiles atque legitime præscriptæ.

6. Tandem requiritur tempus diuturnum. Verum hic distinguendum est: vel consuetudo inducitur via conniventiae, legislatore nempe sciente et connivente: quod evenit, quando legislator videt legem non recipi et dissimulat, cum possit facile urgere observantiam. Vel inducitur ordinaria via præscriptionis, legislatore ignorante.

Si 1, docet Benedictus XIV, nullum temporis spatium esse necessarium... Tunc quippe post paucos actus a superiore toleratos præsumitur, quod idem per hanc ipsam conniventiam suam legem tacite revocet; nolitque ea obstringere communitatem, cui displicet³. — Si 2, alii dicunt temporis diuturnitatem relinquendam esse arbitrio prudentum, qui juxta repetitionem actuum, negotiorumque qualitatem pronuntiant. Alii decem annos sufficere docent contra leges civiles, quia hoc tempus in jure dicitur *longævum* (seu longum),

¹ In dubio an consuetudo sit in obligatione necne, sub gravi an sub levi, ad culpam an ad pœnam tantum, benignior pars erit tenenda; nam quisque censetur minus quoad potest se obligare.

² S. Thomas, 1, 2, q. 97, a. 3. — ³ De Syn. Diœc., l. XIII, c. v.

*diuturnum, inveteratum, ac plurium annorum*⁴. Sed contra leges ecclesiasticas requirunt 40 annos, quia hoc tempus necessarium est ad præscribendum contra Ecclesiam⁵. Alii demum plures cum Ferraris, Lessio, Lugo, Navarro, et Sa (in quorum sententiam evidenter inclinatur laudatus Pontifex) rationabiliter dicunt sufficere 10 annos pro utraque lege; cum nulla in jure habeatur facta legis distinctio, et textus contrarii loquantur tantummodo de juribus atque de bonis Ecclesiæ immobilibus⁵.

278. Q. 3. An consuetudo possit abrogari per subsequentem legem?

R. affirmative: Consuetudo potest abrogari per subsequentem legem; consuetudo enim suam habet vim obligandi ab ipsa Principis auctoritate; ergo eadem auctoritate poterit illam amittere.

Commune tamen est, non abrogari consuetudinem particularem ob generalem legem contrariam, nisi recte præsumatur Princeps eam nosse saltem confuse, et voluisse eam abrogare. Hinc particularis consuetudo unius Provinciæ non abrogatur per legem generalem totius Ecclesiæ vel Regni, nisi in lege illa fiat specialis ejusdem mentio, vel per clausulam generalem dicatur: *Non obstante quacumque consuetudine*. Aliter præsumitur Princeps ignorare eam consuetudinem particularem, et ideo eandem abrogare noluisse. — Excipiunt Salmanticenses leges ab Episcopis sancitas; nam Episcopi præsumuntur omnium consuetudinum contrariarum habere notitiam, cum eorum territorium non ita extendatur.

Ex adverso quia consuetudines universales præsumuntur Principi esse notæ, eo ipso abrogari dicendæ erunt, quod Princeps fert legem contrariam, etsi desit clausula generalis derogatoria. — Consuetudo autem immemorialis, cum majore

⁴ L. ult., c. De Præscript.

² C. De Quarta; et cap. Ad aures de præscript. Verum non confundenda præscriptio cum consuetudine, ut merito notant legisperiti; illa enim nullum jus acquirit, nisi præscribendi, et in eos duntaxat contra quos præscriptum est, et in tantum in quantum præscribens possidet vel quasi. Ista vero acquirit jus in universum, et currit pro omnibus et contra omnes in suo casu; nam legem imitatur, et legis vim habet.

⁵ V. Liguori, Op. Mor., l. I, nn. 107 et 159; Homo Apost., tract. II, n. 11.

rem habeat vim, non revocatur, si ea non exprimatur in lege, ut S. Concilii Congregatio declaravit ¹.

279. Q. 4. *An expediat inductas consuetudines evellere?*

R. Si consuetudo sit contra fidem ac bonos mores, utique curandum, ut quoad potest, cito evellatur; cum nulla dari possit hac de re legitima præscriptio; imo non tam esset consuetudo, quam corruptela. Item præstat, ut evellatur quæ inutilis est atque minus ad pietatem favendam conducit: cum superioris esse debeat bonum subditorum curare ². Hic tamen magna prudentia opus est, et habenda ratio temporis, loci ac personarum; nam non raro, uti observat Augustinus ³, ipsa mutatio consuetudinis, etiam quæ adjuvat utilitate, novitate perturbat: oportet nempe, ut neque desides simus, neque plus æquo solliciti.

Quod si cujuscumque sunt superiores, ejuscumque plerumque esse solet et populus, hoc maxime nostrum esse debet, ut operum nostrorum exemplo subditos amoveamus a malo, firmemus in bonum, atque ad meliora pertrahamus. — Si tandem consuetudines sunt laudabiles, quammaxime fovendæ sunt, uti patet: *Si tamen aliquarum infirmitas non ita impedit, ut amplius detrimentum sint*, ut ait idem Doctor ⁴ (BB).

280. Q. 5. *Quid circa desuetudinem speciatim notandum est?*

R. Duo sunt notanda præcipua quoad desuetudinem: unum respicit conditiones necessarias, alterum effectus inde provenientes. Desuetudinis conditiones sunt, ut ea sit tum rationabilis, ideo non contra divinum jus; tum legitime præscripta, spatio nempe decem saltem annorum. Effectus vere desuetudinis est legi derogare, etiamsi in lege apposita sit clausula: *Non obstante quacumque consuetudine*; talis enim clausula præteritas tantum respicit consuetudines ⁵.

Sed notandum est, quod ut desuetudo legi deroget, non sufficit intentio legem transgrediendi; sed expresse intentio requiritur legem delendi. Nihilominus si lex in bona fide, nempe ex legis ignorantia, non observaretur, ait Layman cum Suarez, Azorio, Glossa, etc., quod de-

¹ Fagnanus, in cap. *Ad hæc*, n. 34, *De Rel. domib.*

² Nonnullæ reprobatae consuetudines vid. tum penes Zamboni, *Collect. declarationum C. Concilii*, vº Consuetudo; tum penes Alasia, *De Legibus*, diss. v, cap. II, a. 2, qui eas refert ab Ubaldo Giraldi; tum penes Filalete, *Prolegomeni di Teologia*.

³ Ep. II ad Jan., c. v.

⁴ S. Augustinus, *Epist. IV ad Januar.*, c. XIX. Hoc maxime notent Parochi: vid. Tractatus *De Obligationibus*, ubi *De Moribus Parochorum*; et *Appendix* in fine.

⁵ V. Liguori, *Op. Mor.*, I, I, n. 107; et I, III, n. 290.

cennio ipsa præscribitur, etiam ignorante Principe; præsumitur enim Princeps, qui positive non obstat, approbare quemlibet usum, qui legitime præscriptus est. Dicunt autem Salmanticenses cum Granada, Salas, aliisque sufficere dictum eximii doctoris etiam moderni, asserentis legem abrogatam esse, ut a lege deobligemur. Bene tamen advertit Mazzota, quod in dubio de desuetudine possidet præceptum ¹.

DISPUTATIO SECUNDA

DE PRÆCEPTIS ECCLESIE

QUÆSTIO PRÆAMBULA

281. Q. *Quid de Ecclesie præceptis generatim?*

R. Quamvis sint plura quæ Ecclesia præcipit tum in jure Canonico, tum in Conciliis, et passim in ordinationibus ecclesiastici superioris; sex tamen specialiter in Catechismis proponuntur quæ ab universo fidelium cœtu, ubique gentium, sunt necessario observanda. Quæ quidem sequentibus versiculis includuntur:

*Festa colas præsens Sacro; Jejunia serves;
Annua sit Confessio; sit Communio Pascha;
Solvantur Decimæ; Vetito ne tempore nubas* ².

Quæ præcepta certum est, per se obligare sub gravi; sunt enim res maximi momenti ac data a legitima potestate. *Res*

¹ V. Liguori, *Homo Apost.*, tract. II, nn. 80 et seq. Quod si revera lex intelligat derogare consuetudini futuræ, id intelligunt probabilius de illa quæ contraria foret legi divinæ naturali vel positivæ, ait idem S. Alphonsus in libro, *Il Confessore diretto per le confessioni delle genti di campagna*, c. II, n. 27; et *Op. Mor.*, I, I, n. 108.

² De 3 præcepto erit Tract. *De Pœnitentia*; de 4 ubi *de Eucharistia*; de 6 ubi *de Matrimonio*; de cæteris vero in præsentiarum.